

Miklósi Márta

Az Észak-Alföld régióbeli felnőttképzési intézmények jellemzői

Az Észak-Alföld régió felnőttképzési intézményrendszerét feltáró tanulmányban a szerző egy kérdőíves kutatás néhány fontosabb eredményét mutatja be a régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények fontosabb általános jellemzőinek összefoglalásával. Megállapítja, hogy a felnőttképzési intézmények finanszírozásában érvényesül a Szép Zsófia és Polónyi István által többször bemutatott többcsatornás finanszírozási tendencia. A képzési kínálat területén érdekes változás figyelhető meg, napjainkban a hangsúly egyértelműen a piacképes, gyakorlati jellegű szakmai képzések felé tolódott el. A szerző foglalkozik e tendencia kiváltó okaival, előnyeivel, illetve esetleges hátrányaival.

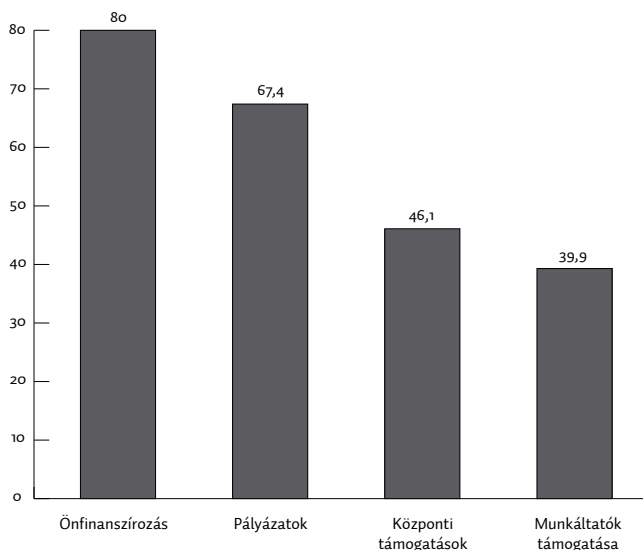
Kutatásomban az Észak-Alföld régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények viszonyainak feltárását céloztam meg teljes körű lekérdezéssel, kérdezőbiztosok segítségével. A felnőttképzési intézmények felmérése 2008. szeptember és december között zajlott, az intézményeket a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet akkreditált felnőttképzési szervezetekre vonatkozó nyilvános adatbázisa 2008. szeptember 1-jei adatok figyelembevételével kerestük fel. Összesen 140 intézménnyel sikerült kitölteni a kérdőívet a régióban működő 173 akkreditált felnőttképzési intézmény közül, tehát az intézmények 80%-a válaszolt az általunk feltett kérdésekre, csupán 20%-uk utasította el a válaszadást. Az ilyen módon nyert adatok elemzése alapvetően SPSS-program segítségével történt, a kis elemszámú minta elsősorban a keresztábra-elemzéseket tette lehetővé. Adataimat ezen kívül összevettem más kutatások, szakirodalomban fellelhető elemzések eredményeivel, végig szem előtt tartva a komparatív szempont fontosságát. Ebben a tanulmányban a felnőttképzési intézményrendszer néhány kiemelten fontos jellemzőjét – finanszírozás, képzési kínálat és terület, megszerezhető végzettség, felnőttképzési tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatások – és összefüggéseit tárom fel.

Az első, igen meghatározó vizsgálati szempontom a finanszírozás,¹ amely a képzés kiterjesztésének, a képzési létszámok növelésének és a képzési feltételek javításának: a személyi és a tárgyi-technikai feltételek bővítésének kulcskérdése (ZACHÁR 2004, 183.), alapvetően meghatározza az intézmény viszonyait, anyagi forrásait. A felnőttképzés többcsatornás

¹ Finanszírozásra vonatkozó kérdésünk csak arra irányult, hogy miből áll össze bevetelük; kérdőívünkben nem szerepelt a bevétel nagyságára vonatkozó kérdés, mert attól tartottunk, hogy csökkentené a válaszadási hajlandóságot.

finanszírozással működtethető (SZÉP 2004, 5.), attól függően, hogy melyik „szereplő” érdekeltisége a legerősebb, illetve kinek a törvényi kötelezettsége a költségviselés (POLÓNYI 2002, 248.), a leggyakoribb finanszírozási formákat mutatja be – több válasz megjelölhetősége mellett – az 1. ábra.

1. ÁBRA: Az Észak-Alföld régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények finanszírozási formái (%)

Megállapíthatjuk, hogy a régióban az akkreditált felnőttképzési intézmények legnagyobb része több válasz megjelölhetősége mellett azt válaszolta, hogy a résztvevők önfinanszírozásával szervezi képzési programjait, ezt követik a pályázati úton nyert források, majd a központi (állami, megyei és helyi önkormányzati) támogatások, illetve a munkáltatók támogatásával szervezett programok. Kutatásom igazolja Polónyi állítását, aki szerint a hazai felnőttképzési költségmegoszlást igen magas egyéni részvétel jellemez (POLÓNYI 1999, 47.). A résztvevők egyéni motivációja egyértelmű: a képzés növeli a termelékenységüket, ennek nyomán emelkedik a bérük, valamint védettebbek lesznek attól, hogy munkanélkülivé váljanak, így e két tényező együttes eredményeként növekszik az egyén várható életkeresete (POLÓNYI-TIMÁR 2006, 63.). Az egyén a várható életkereset és képzési költségei jelenlegi értékének egybevetése alapján megállapítja egyéni költségeinek (ráfordításainak) hozamát, aminek aránya az egyéni megtérülési ráta. Abban az esetben, ha a megtérülés kedvező, az egyént a képzés vállalására ösztönzi, ellenkező esetben nem vesz részt a képzésben (VARGA 1998, 49–50.), és ez az általános gazdasági tétel érvényes a felnőttképzés viszonyaira is. Csoma szerint az, hogy a képzési terhek társadalmi megosztása kire, kikre milyen terheket hárít, az állami szerepvállalás mértékén és mi-

kéntjén kívül leginkább attól függ, hogy mennyire van „kint” a felnőttképzés a kereslet-kínálat, a fizetőképesség által is szabályozott piacon (CSOMA 2004, 26.). Kutatásunk eredménye azt tükrözi, hogy a felnőttképzésre ma igen erőteljesen hatnak a piaci viszonyok, hiszen a felnőttek legnagyobb része maga finanszírozza tanulását, így a kereslet-kínálat erőteljesen hat a felnőttképzési piac alakulására. Igazolhatjuk tehát Benedek állítását, aki szerint Magyarországon ma a felnőttképzés jelentős része olyan gyors tanfolyami képzés, amely piacra orientált, és csak akkor működőképes, ha hozzájárul az egyén munkaerő-piaci pozíciójának javításához, ezért a felnőttek megvásárolják a szolgáltatásokat (BENEDEK 1996, 313.). Juhász viszont azt hangsúlyozza, hogy a piaci elv nem érvényesül teljes mértékben, mivel a fizetőképes kereslet hiánya miatt a képző cégek működőképességét alapvetően az állami források (munkanélküliek képzési költségeinek átvállalása, iskolai rendszerű képzés után kapható normatíva) határozzák meg. Meglátása szerint ennek tulajdonítható az intézménytípusok közötti különbségek elmosódása is (iskolák iskolarendszeren kívüli képzéseket indítanak, képzővállalkozások iskolákat alapítanak stb.) (JUHÁSZ Á. 2002, 166.).

A felnőttképzési szervezetek a pályázati lehetőségek széles skáláját használják ki. Népszerű az I. Nemzeti Fejlesztési Tervhez kapcsolódó Humánerőforrás Operatív Program (HEFOP), majd az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretébe illeszkedő Társadalmi Megújulás (TÁMOP) és a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP). Emellett érkeznek pályázatok minisztériumok forrásaira is, bankok, cégek alapítványaihoz, helyi önkormányzatokhoz, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal Apponyi Albert Programjához. A civil-szervezetek nagy számban nyújtanak be pályázatokat a Nemzeti Civil Alapprogramhoz, Országos Foglalkoztatási Közalapítványhoz is.

A kérdésre adott válaszokat vizsgálva megállapíthatjuk: a harmadik leggyakoribb finanszírozási lehetőség a központi forrásokhoz kapcsolódik. Mivel a felnőttképzés alapvetően társadalmi érdek, ezért az állami kötelezettség kiterjed a felnőttképzés finanszírozásának szabályozására, illetve az anyagi forrásigények egy részének a fedezésére. Ez a hányad folyamatosan csökken, ugyanis az állam egyre kevesebb forrást, adókedvezményt tud nyújtani az állampolgároknak a felnőttképzésben való részvételük támogatására. Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzésre fordított teljes összeg forrásai jelenleg a GDP egy százaléka alatt maradnak (Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, 2008, 10.). A felnőttképzés támogatásának államháztartási forrásai a központi költségvetés, a szakképzési hozzájárulás felnőttképzésre elszámolható része, valamint a Munkaerő-piaci Alap (MPA) foglalkoztatási és képzési alaprészei [2001. évi CI. törvény 21. § (1)]. Az állam ezekből a forrásokból fedezi a felnőttképzési normatív támogatást, a saját munkavállaló képzésének támogatását, a felnőttképzés, valamint a felnőttképzés technikai feltételei fejlesztésének támogatását, illetve a foglalkoztatást elősegítő képzések támogatását.

A munkáltató szerepe alapvető a felnőttképzésben és annak finanszírozásában, hiszen a felnőttképzések meghatározó részének kezdeményezője, támogatója, sőt helyszíne; szerepe, magatartása azonban különbözik attól függően, hogy általános vagy speciális

képzésről van e szó.² Kérdőívünkben célzott kérdés az általános és a speciális képzés eltéréseinek feltárására nem irányult, így erre vonatkozóan nem szereztünk információkat az intézményektől.

Érdemes még azt is megvizsgálunk, hogy milyen arányban támaszkodnak az intézmények pusztán egy forrásra, és milyen arányban jelöltek meg több válaszlehetőséget is. Viszonylag kevés intézmény válaszolta, hogy kizárólag egy finanszírozási forrásból tartja fenn magát (19,3%), ebben az esetben a legtöbb intézmény a résztvevők önfinanszírozását jelölte meg válaszként (17,9%). Elenyésző viszont azok száma, akik csupán pályázatokból (1,4%), munkáltatói támogatásból (0,7%) vagy központi forrásból (0,7%) tartják fenn magukat, minden bizonnyal azért, mert ezt bizonytalannak tartják, vagy nem igazán érzik elégséges forrásnak. Az intézmények nagyobb része (80,7%) több finanszírozási forrásra támaszkodik, több lábon áll, csak így érzi biztosnak azt, hogy elő tudja teremteni a működéséhez szükséges tőkét, képes alkalmazkodni a piaci viszonyok változásaihoz, ezért tehát igazolhatjuk Polónyi és Szép többszoros finanszírozásra vonatkozó állítását (POLÓNYI 2002, 248.; SZÉP 2004, 5.).

Megvizsgáltuk, vajon van-e valamilyen összefüggés a finanszírozási formák és az intézmények mérete között, és azt állapítottuk meg, hogy szignifikánsan nagyobb arányban jutnak központi támogatásokhoz, valamint pályázati forrásokhoz a nagyobb dolgozói létszámmal (10 fő felett) működő intézmények, mint a kisebb, akár néhány fővel funkcionáló szervezetek. A magasabb központi támogatás háttérében a közszolgálati intézmények nagyobb aránya áll, hiszen a 10 fő feletti létszámmal dolgozó szervezetek jelentős hányada ebbe a kategóriába tartozik. A pályázatokon való sikeresebb részvételi arányt igazolhatja az, hogy több dolgozó közül esetleg több munkatárs feladata is lehet pályázatfigyelés, -írás, így a nagyobb intézmények magasabb arányban részesülhetnek pályázati forrásokból. A munkáltató támogatásával megvalósuló képzéseknél szignifikáns különbséget nem találtunk.

A kínálat vizsgálatából megállapíthatjuk, hogy legmagasabb a szakmai képzések aránya, ezt követik az általános, majd a nyelvi képzések; ez utóbbiak igen magas arányt képviselnek ahhoz képest, hogy csupán egy készség, a nyelvi készség fejlesztését célozzák meg. Az intézmények képzéseik szervezésekor a hangsúlyt a munkaerőpiacon érvényesülést, elhelyezkedést nagyobb eséllyel ígérő szakmai képzésekre (át-, ki- és továbbképzésekre) helyezik, s kissé háttérbe szorul az általános képzés. Ez nem tekinthető kedvező jelenségnek, hiszen megváltozott a szakmai képzettség szerepe is, egyre több területen válnak nélkülözhetlenné bizonyos személyes tulajdonságok (például a kezdeményezőképeség, a rugalmas

2 Általános a képzés, ha a résztvevő termelékenységét olyan módon növeli, hogy az nemcsak a képzést biztosító vállalatnál, hanem más vállalatoknál is érvényesül. Speciális képzésről abban az esetben beszélünk, ha a következtében elérhető termelékenységnövekedés csak az oktatást biztosító vállalatnál érvényesül. Az általános képzést a munkáltató csak akkor támogatja, tűri meg, ha a képzés költségeit nem ő fizeti, a képzésben részt vevők fizetik meg a képzés költségeit, mert az növeli jövőbeli keresetüket. Speciális képzés esetén viszont a munkáltató fizeti az oktatási költségek nagyobb részét, hiszen alapvetően ő profitál ebből a képzésből. (POLÓNYI–BARISZNE 2004, 27–28.)

helyzetfelismerés, a problémamegoldás, a kreatív gondolkodás, a tárgyalóképesség, a kooperációs készség), a szakmai képzések jelenlegi rendszere viszont nem készít fel mindenre. Sem ismeretközponúsága, sem praktizmus miatt nem tartalmaz ilyen irányultságot, pedig a munkaképesség nem korlátozható csupán szakismeretekre, elengedhetetlenül fontos a kompetenciák fejlesztése is (MARÓTI 2004, 105–106.). Benedek egyenesen célként határozza meg, hogy ki kell lépni abból a „csapdának” tekinthető felfogásból, amely ma elsősorban a foglalkoztatáspolitikai keretei között értelmezi a felnőttképzést, nyitni kell tehát az általános és a nyelvi képzés felé (BENEDEK 2005, 13.). A szakmai és az általános képzések kettőssége azonosítható a szakműveltség és az általános műveltség egymáshoz való viszonyával is. Csoma meglátása szerint ez a pragmatikus tudás és a pragmatikus tudáson túli tanítás problémáiról is szól (CSOMA 2004, 9.). Véleménye szerint a pragmatikus út a mindennapi kultúra megszerzéséhez vezet, amely gyakorlatiasabb, könnyebben értelmezhető, mint az ún. magasabb kultúra, amely jóval elvonatkozottabb és általánosítóbb az emberek közvetlenül megélhető, egyéni gyakorlatainál, használhatósága, hasznossága viszonylag nehezen, külön intellektuális munkával fedezhető fel (CSOMA 2000, 134.). Bár a nyelvi képzés Csoma szerint az általános képzésekhez tartozik, mi kutatásunkban a felnőttképzési törvény logikáját követve külön csoportként határoztuk meg, amely megközelítést alátámasztja az is, hogy a felnőttképző intézmények igen nagy hányada foglalkozik ezzel a területtel a piaci igények és a jelentkező társadalmi elvárások hatására, hiszen a boldoguláshoz, elhelyezkedéshez ma már elengedhetetlen a megfelelő nyelvtudás. A nyelvi képzések magas számának hátterében áll az, hogy egyre erőteljesebben jelennek meg az idegen nyelvi készségek a nemzetközi vállalatok és pénzügyi kapcsolatok, valamint a turisták számának megnövekedése miatt (Magyar UNESCO Bizottság 1998, 53–54.). Ezt az alapvető kompetenciát hangsúlyozza a Memorandum is, amely az egész életen át tartó tanulásban három közösségi nyelv birtoklását tartja fontosnak (vö. Európai Unió Bizottsága 2001; KOVÁCS 2002).

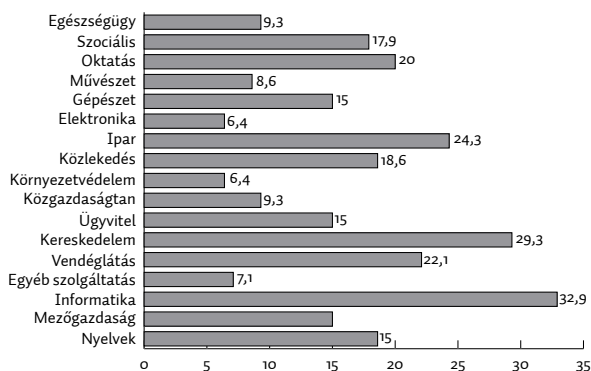
Megvizsgáltuk, van-e összefüggés a kínálat és az intézmények, szervezetek mérete, dolgozói létszáma között. Kutatásunk eredménye azt mutatja, hogy szignifikánsan (sig: 0,036) több nagyobb szervezet nyújt szakmai képzést, valószínűleg a képzés szigorúbb anyagi és technikai feltételei miatt. A nyelvi és az általános képzések esetében azonban nem találtunk ilyen szignifikáns eltérést, tehát az intézmények méretétől független az általános és a nyelvi képzések nyújtása, mert az ilyen jellegű képzések szervezésének valamivel egyszerűbbek a feltételei.³

3 A 24/2004 (VI. 22.) FMM rendelet 1. sz. melléklete előírja a képesítési előírásokat és tárgyi feltételeket. Szakmai képzés esetén a csoportlétszám irányszáma 25 fő (elméleti képzés esetén), 12 fő (gyakorlati képzés esetén). A szükséges oktatói végzettség elméleti oktatás esetében a képzés szakirányának megfelelő felsőfokú iskolai végzettség és tanári szakképzettség, vagy a képzés szakirányának megfelelő felsőfokú iskolai végzettség és 5 éves oktatói gyakorlat; gyakorlati képzés esetében a képzés szakirányának megfelelő felsőfokú iskolai végzettség és legalább 1 év, szakirányú szakmai gyakorlat, vagy legalább a képzés szakirányának megfelelő középfokú végzettség és 3 év szakirányú szakmai gyakorlat. Általános képzés esetén ezzel szemben a csoportlétszám irányszáma 25 fő, és az oktatóknak csupán felsőfokú iskolai végzettséggel és a képzésnek megfelelő szakos tanári szakképzettséggel kell rendelkeznie, tehát magasabb csoportlétszám mellett kevesebb szakmai feltételt támaszt a jogszabály az oktatóval kapcsolatban.

Itt több válasz is előfordulhatott – hiszen egy-egy felnőttképzési intézmény akár több területen is képezhet –, ezért vizsgáltuk azt is, hogy milyen arányban vannak jelen a piacon a három nagy területből csupán egyféle képzést kínáló intézmények és a több területen képző intézmények. A régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények 70 százaléka specializálódott általános, nyelvi vagy szakmai képzések szervezésére, és 30 százaléka foglalkozik egyszerre több területtel is.⁴ (Ezek közül az intézmények mintegy tizede (12%) vállalja, hogy mindhárom területen indít képzéseket.) Azt feltételeztük, ha egy intézmény többféle területen is képez egyszerre, kiterjedtebb PR-tevékenységet folytat, ezáltal magasabb színvonalú szolgáltatásokat kínál, ami serkentően hat a minőségre is. Ezt az előfeltevést nem igazolhatjuk kutatásunkkal, ugyanis arra a megállapításra jutottunk, hogy az egyszerre több területen is tevékenykedő szervezetek nem produkálnak jobb eredményeket a minőségi mutatók vizsgálatakor, így nem költenek többet az oktatóik képzésére, nem rendelkeznek nagyobb arányban a képzés tervezése érdekében szükséges dokumentumokkal (képzési terv, képzési program, humánerőforrás terv), nem találtak kevesebb nehézséggel a minőségirányítási rendszer kiépítése során, nem határoznak meg nagyobb arányban minőségcélokat. Egyedül a mérőszámok használatában találkozhatunk valamivel magasabb arányszámmal, de ez sem tekinthető szignifikáns összefüggésnek.

A képzési területekre vonatkozó kérdés kategóriáinál az Országos Képzési Jegyzék szakmacsoportjait⁵ tartottuk szem előtt. A régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények által nyújtott képzések területeit a 2. ábrán foglaltuk össze.

2. ÁBRA: Az Észak-Alföld régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények képzési területei (%)

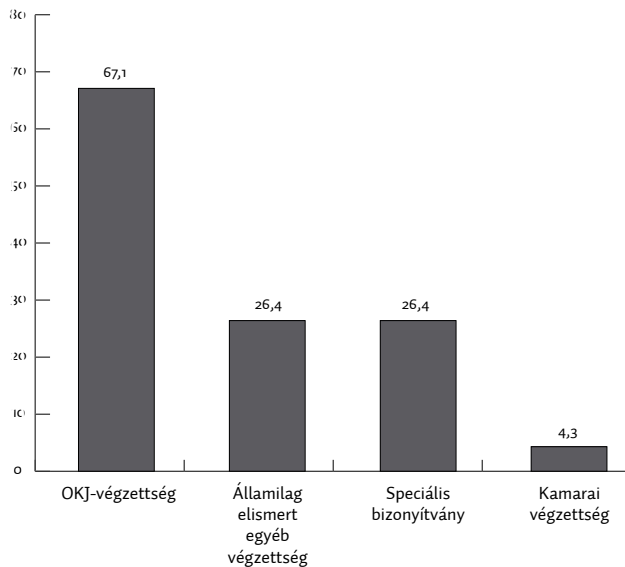

- 4 A csupán egy területre specializálódó vagy az egyszerre több szakmaterületet is összekapcsoló képzési lehetőségeket kínáló intézmények kettőssége tetten érhető a tömegmarketing és a termék-megkülönböztető marketing közötti különbségtételben is. A tömegmarketing esetében az intézmény csupán egyféle programot kínál, és megpróbálja meggyőzni a felnőtteket, hogy erre van szükségük. A termék-megkülönböztető marketing esetén több programot kínál az intézmény, és ezek a programok minőségben, összetételben különbözhetnek (KOTLER–FOX 2001, 16.).
- 5 A nyelvi képzések csoportja nem szerepel az OKJ-ban, de mivel a felnőttképzési törvény külön kategóriaként említi és az egyéb válaszok között igen nagy számban megtaláltuk, ezért hoztunk létre ezt illetően egy külön válaszlehetőséget.

A képzési kínálat alapvetően a képzési igények mentén alakult ki, így adatainkból a lakosság ilyen igényeire is következtethetünk.⁶ Kutatásunkból megállapíthatjuk, hogy informatikai képzések szervezése a leggyakoribb, ezt követik a kereskedelmi, ipari, vendéglátás-idegenforgalom területéhez tartozó képzések, majd az oktatáshoz kapcsolódó tanfolyamok (pedagógus-továbbképzések), a közlekedési képzések (jogosítvány megszerzésére irányuló képzés), valamint a nyelvi képzések,⁷ amelyek szervezésével minden ötödik intézmény foglalkozik. Az egyéb képzések között megtalálható még a biztonságtechnika: személy- és vagyónőrképzés (3 említés); területfejlesztés, projektmenedzsment témakörébe tartozó tanfolyamok (2 említés); valamint egy-egy említés erejéig tréningek szervezése, civil szervezetek működtetésére irányuló képzés, élelmiszeripar és minőségügy területéhez kapcsolódó képzések.

A régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények által kínált képzések végzettség szerinti kategorizálását a 3. ábra mutatja.

3. ÁBRA: Az Észak-Alföld régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények képzéseivel szerezhető végzettségek (%)

⁶ Gyakran tapasztalhatjuk azonban, hogy az egyén alapvetően kiszolgáltatott a képzési kínálatnak. Arra a tanfolyamra jelentkeznek, amelyek ingyenes, vagy amelyekhez még jár további támogatás (keresetpótló juttatás), illetve amelyek elérhető a településén vagy a legközelebbi felnőttképzési intézményben. Ma még nem élnek olyan tudatosan a felnőttek (főleg az alacsony iskolai végzettségűek), hogy a felnőttképzést a saját emberi erőforrásukba történő beruházásnak fogják fel. Sokkal inkább rövid távú érdekek mentén vesznek részt a felnőttképzésben.

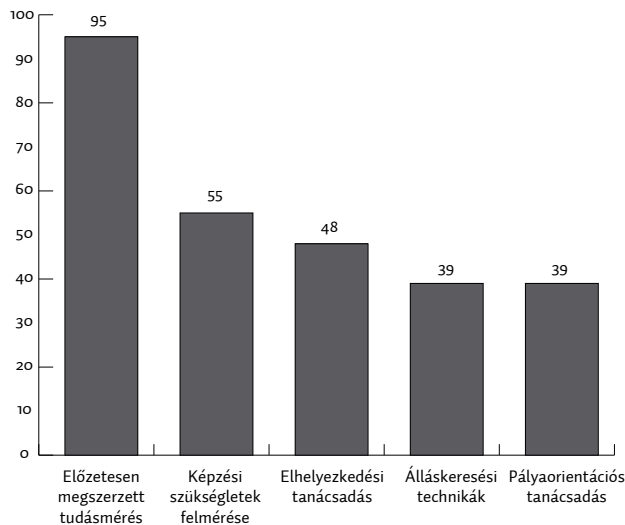
⁷ A nyelvi képzések jelentős súlyát több kutatás is alátámasztja (JUHÁSZ 2005, 147; KOLTAI 2005, 12).

Az intézmények legnagyobb része OKJ-s végzettséget nyújtó képzéseket szervez, ezt követik egyenlő arányban az államilag elismert egyéb végzettséget, valamint az intézmény speciális bizonyítványát adó képzések. Kamarai végzettséget megközelítően csupán minden huszadik intézmények ad. Kutatásunk tehát igazolta, hogy a kínált képzések között legmagasabb arányban a szakmaiakat találjuk. Ha a felnőtt elkezd valamilyen képzést, tanfolyamot, elsősorban az OKJ-s végzettséget kínáló formákat preferálja, tehát az államtól elismert végzettség megszerzésére törekszik, mert abban bízik, hogy ezzel könnyebben el tud helyezkedni a munkaerőpiacon, és a szakképzettség megléte hozzájárul munkaereje értékének a növeléséhez. Ezt a tradíciók is alátámasztják, hiszen ahogyan Szilágyi kifejtette (SZILÁGYI 2005, 40.), hazánkban elsősorban a papírral, bizonyítvánnyal elismert végzettséget ismerik el. Polónyi és Timár ezt a tendenciát veszélyesnek ítéli, meglátásuk szerint a képzések gyors, mennyiségi fejlesztési kampánya kezdődött el, a „tudásgyár” felől a „papírgyár” felé haladunk (POLÓNYI–TIMÁR 2001, 7.). Kutatásunk eredménye egybecseng Zachár megállapításával, aki szerint a képzéseken belül az államtól elismert szakképesítések dominálnak, ez azonban szerinte nemcsak pozitív tény, hiszen így a képzések egy része a szükségesnél drágább, illetve hosszabb, ami szűkítheti a potenciális résztvevők számát (ZACHÁR 2004, 178.). A résztvevők számának csökkentése szűkíti a képzéshez való hozzáférés lehetőségét, amelyet a felnőttképzési törvény alapelveként határoz meg, és tiszteletben tartása minden felnőttképzési intézmény számára követelmény. A „tudásgyár” felől a „papírgyár” felé haladás tendenciáját erősíti az a körülmény, hogy az állam is elsősorban olyan képzéseket támogat, amelyek a munkához jutást vagy a munka megtartását segítik elő,⁸ tehát valamilyen végzettséghez, papírhoz juttatja a képzésben részt vevő felnőttet. Ez a célkitűzés hozzájárulhat a kompetenciafejlesztést célzó képzések háttérbe szorításához, elősegítheti a szakma megszerzésére irányuló képzések dominanciáját, ami kedvezőtlen hatást gyakorolhat a képzési lehetőségekre, hiszen ma már nem elegendő a szaktudás, a felnőttnek egy-egy szakma megszerzése mellé egyéb kompetenciákkal is rendelkeznie kell. Ezek a kompetenciák hatással vannak a felnőtt személyi és munkakapcsolataira, valamint a munkatevékenységére is. A tárgyi tudás mellett ugyanis fejleszteni kell az általános kognitív viselkedési vagy szociális készségeket, amelyekre a munkavégzés és a társadalomba való beilleszkedés során folyamatosan szükségünk van (JUHÁSZ E. 2008, 95.).

⁸ A Munkaerő-piaci Alapból a következő képzésekhez nyújtható képzési támogatás: a) a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: szakképzési törvény) 1. §-ának b–c), valamint e–h) pontjaiban meghatározott szakképzés, b) a szakképzés megkezdéséhez szükséges alapismereteket nyújtó oktatás, c) pályaeorientáló és álláskeresési ismeretek oktatása, d) a szakképesítéssel rendelkező személyek számára nyújtandó, államilag elismert nyelvvizsga megszerzésére irányuló képzés, e) közúti járművek vezetésére jogosító vezetői engedély [C, D, E kategóriára, valamint e kategóriáknak a közúti közlekedés rendőrhatalósági igazgatásáról szóló 48/1997. (VIII. 26.) BM rendelet 3. §-ában meghatározott alkategóriáira és kombinált kategóriáira], mezőgazdasági vontató vezetésére jogosító járművezetői igazolvány, továbbá járművezetői engedély (II. kategóriára és trolibuszra érvényesítve), belföldi és nemzetközi árufuvarozási engedély, a veszélyes áruk szállításához szükséges engedély (ADR) kiadásához előírt képzés, továbbá az autóbusszal díj ellenében végzett személyszállításához szükséges képzés és az építőgép-kezelői engedély kiadásához szükséges képzés [6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet 1.§].

Az intézmény alapvető jellemzőinek feltárása során indokoltnak láttuk annak felmérését, hogy milyen arányban kínálnak az intézmények a *felőttképzési tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatásokat*,⁹ amelyek a képzés eredményességének, hatékonyságának javítására, a képzések egyénre szabott kialakításának elősegítésére vagy a munkavállalás elősegítésére irányulnak.¹⁰ Formái „különösen” az *előzetesen megszerzett tudás felmérése, a pályaorientációs és -korrekciós tanácsadás, a képzési szükségletek felmérése és a képzési tanácsadás, valamint az elhelyezkedési tanácsadás és az álláskereső technikák oktatása*” (2001. évi CI. törvény 29.§ 7. pont), alkalmazásuk gyakorisága a régióban a 4. ábra szerint alakul.

4. ÁBRA: Az Észak-Alföld régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények által nyújtott felnőttképzési szolgáltatások (%)

⁹ 24/2004. (VI. 22.) FMM rendelet 2.§. b

¹⁰ Kerékgyártó szerint nem egyértelmű a felnőttképzési tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatások feltételrendszere, a jelenleg elfogadott gyakorlat szerint az akkreditációs eljárást kérelmezőnek és az akkreditált intézményeknek azt kell dokumentálniuk, hogy a szolgáltatásokat minden résztvevő számára felajánlották, akik ennek megtörténtét igazolják és nyilatkoznak arról, hogy igénybe veszik-e a szolgáltatást. Arra vonatkozóan sincs szabály, hogy a szolgáltatásnak ingyenesnek vagy térítéskötelesnek kell lennie, ami különböző megoldásokra ad lehetőséget a képzések jellegétől függően. A nyelvi képzéseknél általános, hogy előzetes tudásszintfelmérést végeznek, a tréningek szervezői viszont indokolatlannak tartják ezt az előírást. Szükséges és indokolt lenne tehát a szolgáltatás szabályainak pontosítása (KERÉKGYÁRTÓ 2008, 54.). Meglátásunk szerint látszatra jól működik a felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatások rendszere, az intézmények alapvetően tudatában vannak ez irányú kötelezettségüknek, de valóban indokolt lenne ezt részletesen kifejteni, követelményeit pontosítani az érintett jogszabályokban, és gyakrabban ellenőrizni az intézményeket, hogy teljesítik-e ilyen irányú kötelezettségüket.

¹¹ A „különösen” szó jelzi, hogy a törvény lehetőséget ad felnőttképzéshez kapcsolódó egyéb szolgáltatásokra is, de a régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények közül egyetlen egy sem jelölt egyéb választ. Az intézmények csak a már létező kategóriák közül választanak, teljesítenek ilyen jellegű szolgáltatásokat.

Az előzetesen megszerzett tudás felmérése a leggyakoribb szolgáltatás, az intézmények csaknem 100 százaléka válaszolta azt, hogy felnőtt tanulóik számára elérhető ez a lehetőség, annak ellenére, hogy a miniszteri rendelet előírja minden akkreditált felnőttképzési intézménynek kötelezettségként [24/2004. (VI. 22.) FMM rendelet 2.§. b]. Ezekre a szolgáltatásokra azért van szükség, mert a felnőttek eltérő előképzettséggel, munkatapasztalattal lépnek be a képzésekbe, az esetek többségében mégis úgy kezelik őket, mint azonos felkészültségű csoportot. A már megszerzett tudás felmérése, értékelése és beszámítása annak elismerése, hogy az élettapasztalattal szerzett tudás, szakértelem mérhető és értékelhető, ezáltal figyelembe vehető valamely képzési programban (ARAPOVICS 2007, 92.). A tudásfelmérésnek hazánkban még nem minden területen van kialakult rendszere, a megszerzett tudás figyelembevételét a képzőintézmény határozhatja meg. Ennek jellemző esetei: modulrendszerű képzésnél a résztvevő felmentése az egyes modulok elvégzése alól (például informatikai képzések); a résztvevő előzetesen megszerzett kompetenciáinak megfelelően kapcsolódik be a képzésbe (például nyelvtanfolyamok), vagy meghatározott mértékű kedvezményt kap a képzési díjból (HENCZI 2005, 278.). A képzési szükségletek felmérése és a képzési tanácsadás a második leggyakoribb kapcsolódó szolgáltatás, az intézmények több mint fele válaszolta azt, hogy megtalálható a kínálatában. A szolgáltatás szintén a jelentkezőnek ad segítséget, mégpedig annak meghatározásához, hogy milyen kompetenciák és ismeretek elsajátítása szükséges az általa választott szakmai tudás megszerzéséhez. Hasonló arányban találkozunk az elhelyezkedési tanácsadással, amely során a képző az elhelyezkedéssel kapcsolatos nehézségekre, munkaügyi és jogi feltételekre hívja fel a figyelmet. Ezt követi azonos arányban az álláskereső technikák oktatása, illetve a pályaorientációs és -korrekciós tanácsadás, amely a foglalkozások világában való tájékozódást segíti.

A régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények 8,6 százaléka csupán egyetlen kapcsolódó szolgáltatást nyújt, holott a jogszabály szerint legalább kettőt lenne köteles, tehát nem ismeri az alapvető jogszabályi háttérét. Megállapíthatjuk tehát, hogy az intézmények nagy része teljesíti a jogszabályban foglalt kötelezettségét, majdnem felük (45%) két, felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatással csupán a minimális mértékig, viszont hasonló arányban (46,4%) találunk olyan intézményeket, amelyek azt választják, hogy a minimális szint felett teljesítik kötelezettségüket, kettőnél több szolgáltatás felkínálásával.

Az Észak-Alföld régió felnőttképzési intézményrendszerét feltáró tanulmányomban kérdőíves kutatásom néhány fontosabb eredményét mutattam be, a régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmények fontosabb általános jellemzőinek összefoglalásával. Megállapítottam, hogy a felnőttképzési intézmények finanszírozásában érvényesül a Szép és Polónyi által többször bemutatott többszatornás finanszírozási tendencia, a szervezetek alapvetően több lábon állnak, nem bíznak csupán a részt vevő felnőttek vagy az állam finanszírozásában. A képzési kínálat területén érdekes változás figyelhető meg, a hangsúly mára már egyértelműen a piacképesebb, gyakorlatiasabb jellegű szakmai képzések felé tolódott el. Megvizsgáltam e tendencia kiváltó okait, előnyeit, illetve esetleges hátrányait. A munka világához való közelítés figyelhető meg a felnőttképzési szervezetek képzéseivel szerez-

hető végzettségek viszonylatában is: ma már egyértelműen az OKJ-s végzettséget nyújtó képzések dominálnak, holott a felnőttek munkatevékenységére szintén hatást gyakorló, kompetenciafejlesztő képzések szintén hozzájárulnak a társadalom megfelelő működéséhez, így hosszú távon ezek háttérbe szorítása/szorulása számos problémát vethet fel, amelyeket feltétlenül érdemes lenne egy következő tanulmányban vizsgálni.

IRODALOM

- BENEDEK ANDRÁS (1996): A felnőttoktatás új kihívásai a szakképzésben. In Koltai Dénes (szerk.): *Andragógiai olvasókönyv I.* [Humán szervező (munkaügyi) menedzser sorozat]. Janus Pannonius Tudományegyetem Továbbképző Intézete, Pécs, 309–318.
- BENEDEK ANDRÁS (2005): Ecce homo ... Ilyen a felnőttképzés? *Felnőttképzés*, 1. sz. 13–14.
- CSOMA GYULA (2000): *Közoktatás és nemzet.* Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- CSOMA GYULA (2004): A magyar felnőttképzés új korszakának értelmezéséhez. Gondolatok tizenegy témában, kommentárokkal. *Felnőttképzés*, 4. sz. 17–26.
- EURÓPAI UNIÓ BIZOTTSÁGA (2001): *Memorandum az egész életen át tartó tanulásról.* <ftp://ftp.oki.hu/eu/memorandum.pdf> (Letöltés ideje: 2006. 08. 15.)
- HENCZI LAJOS (2005): *Felnőttképzés-menedzsment. Elmélet és gyakorlat: az intézményvezetők, képzési vezetők, felnőttoktatók, szakértők és tanácsadók kézikönyve.* Perfekt Kiadó, Budapest.
- JUHÁSZ ÁGNES (2002): Felnőttképzési struktúra alakulása. In Benedek András – Csoma Gyula – Harangi László (főszerk.): *Felnőttoktatási és -képzési lexikon.* OKI Kiadó – Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 165–166.
- JUHÁSZ ERIKA (2005): *A Hajdú-Bihar megyei felnőttoktatás intézményrendszere a hazai felnőttoktatás történeti tendenciáinak tükrében.* PhD-értekezés. Debreceni Egyetem BTK Neveléstudományi Doktori Program, Debrecen.
- JUHÁSZ ERIKA (2008): A civil szervezetek szerepe a felnőttképzésben. In Ráczné Horváth Ágnes (szerk.): *Civil szervezetek a képviselői demokráciában.* Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 94–100.
- KERÉKGYÁRTÓ LÁSZLÓ (2008): Hibák, ellentmondások, nem életszerű előírások a felnőttképzés jogszabályaiban. *Felnőttképzés*, 2. sz. 51–60.
- KOLTAI DÉNES (2005): *Felmérés a hazai akkreditált felnőttképzési szervezetek működéséről. Országos és regionális elemzés. Kutatási zárótanulmány.* [Felnőttképzési Kutatási Füzetek sor. 21.] Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest.
- KOTLER, PHILIP – FOX, KAREN F. A. (2001): Oktatásmarketing. In *Strategic Marketing for Educational Institutions (Stratégiai marketing oktatási intézmények számára).* http://www.oki.hu/oldal.php?kod=Ok_tatasmenedzsment-Tobben-Oktatasmarketing&tipus=cikk (Letöltés ideje: 2007. 01. 23.)
- KOVÁCS ISTVÁN VILMOS (2002): Memorandum az élethosszig tartó tanulásról. Mit jelent a magyarországi felnőttoktatás számára. In Horváthné Bodnár Mária (szerk.): *Partnerség az élethosszig tartó tanulásért. Az európai modernizációs folyamatok a magyar felnőttoktatásban.* [Felnőttoktatás, továbbképzés és élethosszig tartó tanulás sorozat 27. kötet.] Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete Budapesti Projektirodája, 27–34.
- MAGYAR UNESCO BIZOTTSÁG (1998): A magyar felnőttoktatás 1985 óta történeti változásai és jövőjének változásai. In Harangi László – Heribert Hinzen – Sz. Tóth János (szerk., 1998): *Nemzetközi nyilatkozatok és dokumentumok a felnőttoktatásról és az egész életen át tartó tanulásról.* [Nemzetközi felnőttoktatás és együttműködés sorozat 4. kötet.] Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete Budapesti Projektirodája, 47–65.

- MARÓTI ANDOR (2004): A felnőttoktatás minőségi fejlesztéséről. In Palcsó Mária (szerk.): *Andragógia az ezredfordulón*. Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 105–116.
- NEMZETI SZAKKÉPZÉSI ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET (2008): *A felnőtt tanulás és oktatás fejlődése és helyzete. Magyarország nemzeti jelentése*. confintea.hu/hun/unesco/uploads/LIFELONG_LEARNING-jelentes_o81124sz.doc (Letöltés ideje: 2009. 04. 05.)
- POLÓNYI ISTVÁN – BARIZSNÉ HADHÁZI EDIT (SZERK., 2004): *Felnőttképzés, vállalati képzés*. [Competitio könyvek sor. 1.] Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, Debrecen.
- POLÓNYI ISTVÁN – TIMÁR JÁNOS (2001): *Tudásgyár vagy papírgyár*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- POLÓNYI ISTVÁN – TIMÁR JÁNOS (2006): *Az oktatás költségei és finanszírozása*. http://www.econ.unideb.hu/oktatas_es_kutatas/competitio/download/comp_konyvek_501_polonyi_timar.pdf (Letöltés ideje: 2007. 01. 13.)
- POLÓNYI ISTVÁN (1999): Az élethossziglani tanulás finanszírozása. *Educatio*, 1. sz. 38–55.
- POLÓNYI ISTVÁN (2002): *Az oktatás gazdaságtana*. Osiris Kiadó, Budapest.
- S. ARAPOVICS MÁRIA (2007): *Felnőttképzési nonprofit szervezetek Magyarországon. Az egész életen át tartó tanulás és a civil szervezetek*. ELTE – Az élethosszig tartó művelődésért Alapítvány, Budapest.
- SZÉP ZSÓFIA (2004): Tervezés, finanszírozás a felnőttképzésben. *Felnőttképzés*, 3. sz. 5–8.
- SZILÁGYI ANTAL (2005): Egy új felnőttképzési kompetenciajegyzék. *Felnőttképzés*, 2–3. sz. 38–43.
- VARGA JÚLIA (1998): *Oktatás-gazdaságtan*. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest.
- ZACHÁR LÁSZLÓ (2004): A felnőttképzés rendszerei és főbb mutatói. In Palcsó Mária (szerk.): *Andragógia az ezredfordulón*. Zsigmond Király Főiskola, Budapest, 168–200.